

Attac som antisystem – en udfordring for venstrefløjen

Torben Bech Dyrberg

I Attac's platform nævnes fire sociale og politiske forhold, der har fulgt i kølvandet på den økonomiske globalisering. Det drejer sig for det første om økonomisk usikkerhed og social ulighed, der er forbundet med liberaliseringen af markeder og velfærdsstatens problemer med dæmme op for fattigdom, marginalisering, mv. De to næste forhold drejer sig om politisk institutionelle forhold. Det handler, for det andet, om tilsidesættelsen af de demokratiske institutioner, hvor borgerne og deres repræsentanter har magt til at fastlægge egen skæbne. I forlængelse heraf er nationalstatslig suverænitet som rammen for det fælles bedste blevet undergravet. For det fjerde, og som en konsekvens af de tre øvrige forhold, har antidemokratiske politiske partier vundet frem, hvor man må formode, at der tænkes på radikale højrepartier, der artikulerer nationalistiske, racistiske og populistiske temaer.

Kritikken af økonomisk globalisering er samtidig en kritik af de institutioner der forbindes hermed som WTO, World Bank og IMF. "These institutions, considered to be the servants of corporate interests, exercising more power than elected governments and interested only in the profit motive, have increasingly become principal demonstration targets" (*Attac Newsletter* No. 71: 2). Det spørgsmål der især melder sig her er, hvorvidt modtrækket til økonomisk globalisering er at fastholde nationalstaten som den suveræne ramme for politisk styring, sådan som Attac undertiden lader forstå, eller om det er legitimt at bryde denne ramme, fx når det gælder gældseftergivelse til korrupte regimer eller politiske tiltag mod skattely.

Attac har på kort tid fået en overraskende stor tilslutning i mange kredse. Der er en aura af radikalitet over Attac, der ikke mindst bunder i, at det lægger afstand til 'systemet' både hvad angår dets form og indhold. Man ønsker tydeligvis ikke at blive indfanget af forhandlingsspillene i den evindeligt kvævnende konsensusmaskine. Dertil kommer, at Attac ikke passer ind i den livsform der præger politiske partier, institutioner, organisationer og bevægelser med deres træghed og hierarki, fasttømrede interesser og opfattelser, mv. Radikaliteten i Attac som 'antisystem' er en væsentlig del af dets virtuelle og anarkistiske sammenholdskraft, der synes at have flere træk til fælles med populisme and socialisme.

Hvad er så venstrefløjens forhold til Attac? Generelt kan man sige at venstrefløjen er præget af en vis ambivalens. Den kan kun være mod systemet i det omfang det forbindes med rå kapitalisme, fri markedsøkonomi, etc., og det kan venstrefløjen ikke gøre uden at save den gren over, den selv sidder på. Årsagen er at venstreorienterede i de sidste 20 år har påtaget sig rollen som de mest indædte forsvarere af velfærdsstaten og offentligt ansatte. Venstrefløjen er derfor selv en del af det system Attac vender ryggen, hvilket er en af årsagerne til at det i dag er de radikale højrepartier – hvis omdrejningspunkt er artikulationen mellem nationalisme, racisme og populisme – der har førertrøjen når det gælder systemkritisk radikalisme. Men venstrefløjen kan dog gøre sig gældende i mindst to henseender. For det første kan den rette skytset mod den ukontrollable økonomiske globalisering og dermed forsøge at genoplive gamle temaer som modstand mod forringelser af velfærdsstaten og imperialisme ved at sætte disse ind i den nye lokal/global akse. For det andet kan den videreføre snart 30 års inertie når det gælder modstand mod EF/EU, nemlig at spille på det nationale, altså at *danske* demokratiske traditioner og den *danske* velfærdsstat er bedre eller mere udviklede end de andre EU landes ditto.

Hvorom alting er, endelig sker der noget! Alene dette faktum, og ikke mindst at det har den størrelsesorden som der er tale om her, samt at det har været muligt at manifestere en reaktion mod hvad der synes forkasteligt og uretfærdigt – fx alt fra udlicitering af hjemmehjælp til globale finansmarkeder og ulandenes enorme gældsbyrde – gør Attac til

en magnet for snart sagt enhver form for modstand. Her ses en anden faktor, der fungerer som en samlende kraft for Attac, nemlig kritikken af uhæmmet kapitalisme, der kan samle tilslutning fra socialistiske, populistiske og nationalistiske strømninger, og som ydermere også kan hente støtte fra traditionelt socialdemokratiske kredse i deres forsvar af velfærdsstaten og deres forsøg på at dæmme op for den radikale højrefløj. I forlængelse heraf kan man nævne en tredje årsag til at det har været muligt for Attac at manifestere sig så slagkraftigt. Bevægelsen gør det lettere for den enkelte at udvirke sine evner og lyst til at gøre noget på måder der forekommer mere attraktive, tidssvarende, fleksible og engagerende end dem partisystemet og div. organisationer og bevægelser kan byde på.

Den radikalitet der kendetegner Attac, og som holder sammen på bevægelsen, kan opsummeres i modstanden mod det, der opfattes som systemet, hvori der som nævnt indgår tre forhold. For det første at man afstår fra at tage del i det etablerede politiske forhandlingssystem, hvilket gør det er lettere at fastholde en autentisk og anarkistisk identitet, ikke mindst fordi det bliver lettere at undgå at blive identificeret med etablerede positioner. For det andet og i forlængelse heraf at en sådan identitet åbner for alternative muligheder for at give udtryk for et politisk engagement, der i modsætning til partipolitik er præget af en 'hit and run' politik (herunder div. aktioner). For det tredje at antikapitalisme temaet i sig selv er så bredt, at det kan samle støtte fra ellers vidt forskellige kræfter, og det samme gælder naturligvis af orienteringen mod social retfærdighed.

Et af de iøjnefaldende træk ved Attac er sammenkædningen af det globale og det lokale, der uden tvivl har en mobiliserende effekt al den stund den 'store' politik slår igennem i den 'lille': fx at der er en sammenhæng mellem den økonomiske globaliserings deregulering af markeder og (velfærds)staternes politiske og juridiske muligheder for at regulere økonomien inden for nationale rammer, hvilket naturligvis har konsekvenser for demokratiet. Det problem der accentueres her vedrører skismaet mellem på den ene side politisk demokratisk kultur og institutioner, og på den anden side de 'udefra kommende' begrænsninger der sættes på disse. Det er dette demokratiske dilemma radikale højrekræfter og venstrefløjen (langt ind i Socialdemokratierne) forsøger at give udtryk. For højrefløjen drejer det sig om fremmede økonomiske og kulturelle påvirkninger, der truer det nationale politiske rum og dets enhed mellem kultur og institution. Det er derfor den taler om 'Overdanmark', 'Systemdanmark', 'politiske magteliter', mv., der har mistillid til og ligefrem forråder 'folket' eller 'almindelige mennesker' og i stedet allierer sig med *det* og *de* fremmede. Venstrefløjen siger langt hen ad vejen det samme, selvom referencen til det nationale i reglen kun er implicit eller ligefrem gedulgt. Fokus er mere rettet mod økonomiske interessers skævvridning af demokratisk politik. Attac's kritik af den 'nyliberale ny økonomi' passer godt ind i venstrefløjens forsøg på at markere sig. Samtidigt udstiller det demokratiske dilemma det politiske systems manglende vilje og formåen til at gøre noget for 'almindelige mennesker'.

Denne udstilling af det nationale og det internationale systems delagtighed i og medansvar for globaliseringen er imidlertid et tveægget sværd, fordi det efterlader spørgsmålet om det nationale uafklaret. Her forekommer det at være både en styrke og en svaghed ved Attac at det har en helt igennem tvetydig holdning til, hvorvidt national suverænitet skal opfattes som ukrænkelig eller som noget der legitimt kan trumfes af andre hensyn. Den manglende stillingtagen afspejler modsætningsforholdet mellem nationalistisk/kommunitære og kosmopolitiske kræfter i bevægelsen. Uklarhed kan umiddelbart være en styrke, fordi det lægger låg på eller om ikke andet udsætter konfrontationen mellem disse kræfter, men på lidt længere sigt kan man forestille sig at det også vil være en svaghed. Årsagen er, at det kan fastlåse Attac som blot en frustreret og momentan modstand eller protest, der er båret af "idealister og gode viljer", som Anders Fogh Rasmussen skriver i kronikken i *Politiken* 6. marts.

I forbindelse med Anders Fogh Rasmussen's kritik af Attac, er det relevant at hæfte sig ved to problemstillinger. Den første tager udgangspunkt i hans imødekommende omtale af behovet for "idealister og gode viljer". Der er noget i denne sprogbrug der signalerer, at

der er tale om noget naivt, noget endnu uudformet og umodent. Dermed er der risiko for at nogle kan gå hen og blive gjort til "nyttige idioter". I modsætning til Ellemann-Jensen bruger Anders Fogh Rasmussen ikke vendingen, men kommer tæt på, når han siger, at det "er tragisk, hvis Attac misbruger mange idealistiske menneskers engagement til at kæmpe for ideer, der svækker velstanden i såvel Nord som Syd". Det centrale her er ikke de mavesure opstød, men derimod at partierne ikke blot ikke har været i stand til at kanalisere "idealistiske menneskers engagementet" og "gode viljer", men tilmed er kommet til at fremstå som i bedste fald ligegyldige for og i værste fald som en direkte hæmsko for engagement. Det er et politisk problem Venstre's formand slet ikke forholder sig til, hvilket sikkert skyldes, at han opfatter politik som noget der først og fremmest drejer sig om forhandlinger, beslutninger og deres udførelse i diverse nationale og internationale politiske elitenetværker. Med dette udgangspunkt er man dårligt rustet til at sætte sig ind i, hvorfor mange mennesker er tiltrukket af Attac af formentlig vidt forskellige grunde; og politisk er det næppe klogt, fordi man afskærer sig fra at få del i et mange facetteret demokratisk engagement, som liberale burde have en oplagt interesse i at forfølge.

Det andet problem drejer sig om regulering. Skulle det virkelig være tilfældet, som Anders Fogh Rasmussen hævder, at globalisering og frihandel er entydigt positive fænomener, og at den eneste forsvarlige regulering derfor er den der består i en balanceret neddrøsing af hindringer på frihandel? Anders Fogh Rasmussen synes at være lige så ensidig i sin værdsættelse af frihandel og dermed i sin afvisning af regulering som Attac er det i sin afvisning af frihandel og i sit ønske om øget regulering. Her er det et problem, at begge parter klynger sig til forældede ideologiske modsætninger mellem stat/marked eller offentlig/privat. Hermed overser man, at der er forskellige former for regulering. Man kan godt som Anders Fogh Rasmussen være modstander af den regulering der bundes i nationalstatslige særinteresser, og som er forbundet med de økonomiske og politiske privilegier eliter kæmper for at bevare, samtidig med at man også kan gå ind for en regulering, der er rodfæstet i politiske værdier. Man kunne fx arbejde for en global lovgivning for markedsføring af medicin, der som et minimum vil arbejde for at ligestille befolkningerne i u- og i-landene. Det er en etisk politisk dimension af den globale ligestilling Anders Fogh Rasmussen taler så varmt for i økonomiske vendinger.

I nedenstående skema er det idéen at anskueliggøre, at de politiske grænser der trækkes i dag, og dermed politisk identitetsdannelse generelt, følger delvist andre retningslinier end tidligere, hvor skellet mellem venstre og højre i højere grad har været den organiserende matrix for politisk identifikation.

	højre	venstre
kosmopolitisk	(I) Den liberale og konservative højrefløj: ingen regulering af nationale/globale markeder, frihandel	(II) Global regulering og omfordeling: social retfærdighed, kosmopolitisk demokrati
kommunitær	(III) Den nationalistiske konservative højrefløj, kulturel ensartethed og populistiske strømninger mod EU	(IV) Det socialdemokratiske forsvar for en traditionel skattefinansieret velfærdsstat

For det første har der etableret sig en grundlæggende politisk antagonisme mellem det kosmopolitiske og det kommunitære – altså I-II vs. III-IV – som er overgribende i forhold til venstre/højre delingen. Dette er især tydeligt i forbindelse med diskussioner af EU, altså

når det gælder stillingtagen til forholdet mellem national suverænitæt og politisk integration i EU.

For det andet er der en forskel inden for kosmopolitiske og kommunitære diskurser, som er asymmetrisk i den forstand, at hvor der manifesterer sig en antagonisme mellem I og II, som én der mest tydeligt markerer forskellen mellem højre og venstre, gør det samme sig ikke gælden i forbindelse med forholdet mellem III og IV, som nærmest synes at være imploderet. Dette er især et pinligt problem for den danske venstrefløj og nationalistiske bevægelser som Folkebevægelsen mod EU og JuniBevægelsen, der, især når det drejer sig om EU, ligger endda meget tæt på Dansk Folkeparti.

For det tredje er der den type politisk identitet, der tager form omkring Attac, som er forskellig i forhold til de to foregående. Her drejer det sig om at etablere en politisk antagonisme mellem den liberale og konservative højrefløj, der ses som drivkraften i den økonomiske globalisering, og som i større eller mindre grad også inkluderer socialdemokratiske partier, og så resten, altså I vs. II-III-IV. Spørgsmålet er, hvorvidt det er muligt at skabe en nogenlunde holdbar sammenhæng mellem disse i flere henseender ret forskellige positioner. Fx må Attac's afvisning af at ville tage stilling til EU ses i dette lys, da det vil tendere mod at undergrave forsøget på at skabe en enhed mellem II-III-IV, hvor II og III er negativt indstillede overfor EU, hvorimod IV i overvejende grad er positive.

Lad mig runde af med at sige, at et fænomen som Attac ikke blot er en modstand mod 'systemet', men i lige så høj grad må ses som en udfordring for venstrefløjen, som den kan møde denne på to måder. Enten kan den bruge Attac som en kærkommen anledning til at få sin politik ud men uden nogen vilje til at ændre denne. Attac bliver i så fald brugt som en sovepude for manglende nytænkning af, hvad socialistisk politik indebærer i dag. Alternativt kunne man forestille sig – men det er næppe realistisk – at venstrefløjen kunne bruge Attac som en anledning til at holde fri for sig selv. Det ville fx være oplagt at tage forholdet til EU op til grundig revision for definitivt at vende ryggen til den indestængte nationalisme, den er vokset op med siden begyndelsen af 70'erne og som ikke lader Dansk Folkeparti noget efter. Det ville også være oplagt at revurdere, hvorvidt omstilling af den offentlige sektor som fx anvendelsen af udlicitering og privatisering eller en større grad af fleksibilitet på arbejdsmarkedet pr. definition er et onde, der skal bekæmpes. Frem for alt er det altafgørende for venstrefløjen, at den udviser vilje og kreativitet til at møde de demokratiske udfordringer en globaliseret tidsalder stiller – og det på en anden måde end den man finder i reaktionære socialkonservative kredse, hvor demokrati og modstand mod elitisme bindes til forsvaret af det nationale, den homogene kultur og det etniske.